

Lojze Ude

JESENIŠKI TRIKOT

Iz predavanja na Jesenicah 11. novembra 1978 ob 60-letnici bojev za severno slovensko mejo

V imperialističnem tekmovanju za obvladanje raznih ozemelj Evrope, Afrike in Azije sta se v zadnjih desetletjih 19. stoletja in v prvih desetletjih 20. stoletja izoblikovala dva velika imperialistična tabora: francosko-angleški-ruski caristični, takoimenovani antantni tabor in nemško-avstro-ogrski tabor, kateremu se je 1882. leta v takoimenovani trozvezi pridružila Italija. V pogodbi s Francijo leta 1912 pa se je Italija zavezala, da bo v primeru konflikta med Francijo in srednjeevropskima silama, torej Nemčijo in Avstro-Ogrsko, ostala nevtralna. Ko je torej 3. avgusta 1914 prišlo do vojne med Francijo in Nemčijo, Avstro-Ogrsko, je italijanska vlada liberalcev pod predsedstvom Salandra proglasila svojo nevtralnost »Sacro egoismo«, sveti italijanski egoizem je bila vodilna politična smernica te vlade. Ko je 3. novembra 1914 postal italijanski zunanji minister Sonnino, je Italija, sklicujoč se na 7. člen trozvezne pogodbe, ki opravičuje Italijo do nadomestil za avstrijske balkanske zahteve, postavila zahtevo, da ji Avstrija odstopi Južno Tirolsko z Boznom, nadalje Goriško, Gradiško, Istro in Trst, dalmatinske otoke in oporišča v Albaniji, Italija pa se za odstop tega ozemlja zaveže k dobrohotni nevtralnosti. Prve ozemeljske zahteve Italije torej še ne vsebujejo kakšnega ozemlja na Koroškem in Kranjskem. Avstrija je bila pripravljena odstopiti le Južno Tirolsko, a tudi to le na pritisk Nemčije. Italija se je torej obrnila na antantne države, ki so ji mogle obljubiti seveda dosti več, saj ni šlo za njihovo ozemlje. Tako je prišlo do takoimenovane londonske pogodbe z dne 26. aprila 1915, v kateri so obljubile antantne države Italiji ozemlje s temile mejami na Koroškem in Kranjskem: po Karnskih Alpah, Trbiško kotlino, po razvodju Julijskih Alp, po prelazu Predil, nato po Mangartu, Triglavu, po razvodju Podbrdo—Podlanišče (Podlasnica) in Idrija, nato na Javornik—Nanos—Snežnik, puščajoč izven Italije vse porečje Save in njenih pritokov, torej tudi Postojno, brez porečja Pivke¹. Italija pa se je zavezala, da najkasneje v enem mesecu stopi v vojno. Dobesedno ista meja kakor v londonski pogodbi je bila določena 3. novembra 1918 kot demarkacijska črta, do katere naj antantna, dejansko italijanska vojska, zasede avstrijsko, posebej slovensko ozemlje². Italijanska vojska se na to demarkacijsko črto ni čutila vezano. Na več krajih jo je prekorčila. Ponekod so na ozemlju preko demarkacijske črte tudi ostali. Kako se je to zgodilo pri Postojni, nazorno opisuje v svojih spominih³ Postojnčan Matija Štefin, pozneje, za Alfredom Lavričem, poveljnik zahodne koroške fronte, ki je bil v tistih dneh doma. Od poverjenika za narodno obrambo dr. Lovra Pogačnika je bil imenovan za poverjenika narodne obrambe za postojnski okraj. 9. novembra je prišel v Postojno italijanski polkovnik »na ogled«, kakor se je izrazil. Pozdravit pa ga je prišel kot predstavnika

¹ B. Krizman, Zapisnici sa sednica delegacije Kraljevine SHS na mirovnoj konferenciji u Parizu 1919—1920, Beograd 1960, 305.

² Prav tam, 307.

³ Spomini so pri avtorju članka.

»zavezniške« države sam predsednik slovenske narodne vlade Josip Pogačnik. Polkovnik, tako pripoveduje Štefin, je bil vznemirjen nad to prijaznostjo. Nekaj dni nato je prikorakal v Postojno polk italijanske vojske z godbo. Štefin je protestiral, češ da je s tem prekoračena demarkacijska črta, a je dobil odgovor: »Italijanska vojska ostane tu.« In je ostala. Štefinov opis zasedbe Postojne po italijanski vojski je edini natančnejši opis tega dogodka. Nadaljnji pohod italijanske vojske proti Ljubljani je, kakor znano, 14. novembra pri Vrhniki zaustavil oddelek 26. pešpolka, sestavljenega v Ljubljani iz Srbov, bivših avstrijskih ujetnikov, pod poveljstvom podpolkovnika Stevana Švabića. Še na več drugih krajih je italijanska vojska prekoračila v premirju z dne 3. novembra 1918 določeno demarkacijsko črto. Jugovzhodno od Trbiža so zasedli Belo peč in tudi del občine Rateče. Pojavljanje in zavračanje italijanskih vojaških oddelkov v jeseniškem trikotu, to je v Gornjesavski dolini med demarkacijsko črto in Karavankami od Rateč do Radovljice, opisujeta največ Karel Šefman kot poveljnik skupine prostovoljcev iz Zgornjesavske doline s sedežem v Podkorenu, in stotnik Vinko Potočnik kot poveljnik Okrajnega obrambnega in orožniškega poveljstva SHS v Radovljici, kakor je bilo uradno ime tega poveljstva. Bolj natančno kakor v spominih, shranjenih v Tehniškem muzeju Železarne Jesenice, opisuje Šefman te dogodke v TV-15 od 2. do 5. številke 1965 in v Tovarišu 1968, številka 40 in 43 takole: »Nasproti Italijanom smo si na lastno pest zagotovili začasno demarkacijsko črto, toda čez njo so zmeraj bolj sile sovražne patrolje in posamezni častniki z najrazličnejšimi izgovori, da vidijo kako in kaj. V samoobrambi smo razširili vesti, da jih na naši strani čaka korpus Bosancev. Kakšen svet strah so imeli pred njimi še s soške fronte, je menda predobro znano. In tako so Italijani obstali na Vršiču, pri Beli peči in pod Petelinjekom nad Ratečami (pri Planici). — Hkrati smo imeli gornjesavski prostovoljci dovolj opravka z organizacijo svojih enot. Ko smo bili najštevilnejši, nas ni bilo več kot okrog 150 fantov in mož. Največ jih je bilo doma iz Podkorena, Rateč, Kranjske gore in Rut (Gozd-Martuljek). Iz srbskih vojni ujetnikov, ki so se vračali domov iz Nemške Avstrije čez Kranjsko goro, smo sestavili poseben odred. Le-ta je zasedel železniško postajo Bela peč (med Ratečami—Planico in Trbižem). Pričakovali smo namreč, da bodo imeli Srbi kot antantni zavezniki večjo avtoriteto pri Italijanah kot mi slovenski Avstrijci. Kljub temu pa smo se morali nekaj kasneje umakniti na črto kakih 200 metrov pred vasjo Rateče. No, in tod še danes poteka jugoslovansko-italijanska državna meja... Zgoraj na hribu Petelinjek, kjer smo imeli svojo bojno postojanko, pa se srečajo vse tri meje. — Januarja 1919. leta so Italijani poskušali prodreti do Jesenic, in sicer kar po železniški prog. Pripravljani so bili celi transporti do zob oboroženih vojakov. Za to je zvedel železničar Franc Smolej, ki me je pravočasno obvestil. V Kranjski gori je uničil kretnice... Bila je jasna in mrzla noč. Mesec je svetil, ko sem razporedil svoje fante na borbene položaje v Ratečah. Dve strojni puški sta držali v šahu cesto pri Jalnovi žagi, dve pa železniško progo... Po cesti je pripeljala kolona tovornjakov, po progji pa vlak. Z nekaj rafali smo opozorili »makaronarje«, da gre tokrat zares. Bili smo dovolj odločni, da so se nas nočni vsiljivci pošteno ustrašili. Ročno so opustili svojo namero, se obrnili in jo urezali nazaj proti Trbižu.«

V svojih nedatiranih spominih,⁴ pisanih morda leta 1921, pripoveduje poveljnik radovljiškega okrajnega in obrambnega orožniškega poveljstva

⁴ Spomini so pri avtorju članka.

stotnik Vinko Potočnik: »Zelo olajšana mi je bila moja naloga ob prihodu v Radovljico s tem, da sem našel v vseh večjih krajih že v precejšnjem številu zbrane in po domačih rezervnih oficirjih organizirane narodne straže, ki so s svojo neutrudljivo žilavostjo, narodno zavednostjo in gorenjskim ponosom oživotvorili in podesetorili obrambne skalnate zidove karavanškega in julijskega obmejnega gorovja. Posebno krepko oporo in pomoč sem imel pri tem delu v rezervnem poročniku šefmanu v Kranjski gori in v rezervnem poročniku pokojnem Mencingerju v Bohinjski Bistrici, v teh zelo važnih obmejnih krajih z ogromnim vojnim materialom, najbolj ogroženih.« Potočnik opisuje, kako je z zakurjeno lokomotivo, ki jo je imel vedno pripravljeno na radovljiški železniški postaji, odpravil na Jesenice in do Bele peč, ki jo je na povelje italijanskega brigadirja v Trbižu zasedel oddelek italijanske vojske in se nastanil v tamkajšnji osnovni šoli. »Kundaki gorenjskih fantov,« tako pripoveduje Potočnik, »treščijo ob pod. Presenečenje — porazno! Predstavimo se kot delegacija slovenske pokrajinske vlade in vprašamo, kdo jih je poslal v Belo peč, kaj delajo tukaj. Po izmenjavi nekoliko internacionalno vijudnih fraz šele je bilo mogoče govoriti s prestrašenimi Italijani. Izjavili so, da morajo vprašati najprvo svojega komandanta v Trbižu, kaj naj store.« A ostali so v Beli peči. Zaustavljeni so bili čez nekaj dni šele pred vasjo Rateče, kakor to opisuje tudi šefman. Že naslednji dan po intervenciji v Beli peči je dobil Potočnik od šefmana obvestilo, da je prispelo v Kranjsko goro troje kamionov italijanskega vojaštva. Šefman jih je zadržal do Potočnikovega prihoda. Med tem je dobil Potočnik na svojo prošnjo iz Kranja 20 Srbov 26. pešpolka. Uvidel je namreč, da imajo Italijani pred srbsko šajkačo več rešpekta, kakor pred našo, še avstrijsko vojaško kapo. S poročnikom Šajovićem, enim kaplarom in tremi srbskimi vojaki se je z avtomobilom odpeljal v Kranjsko goro in res dosegel, da so se Italijani v spremstvu šefmana odpeljali nazaj proti Trbižu. »Nepopisno navdušenje je izzval ta prizor med narodnimi stražami, ki so kakih 100 mož po številu stale ob cesti in stražile italijanske avtomobile do našega prihoda.« Tako piše Potočnik. Podobno se je zgodilo tudi z Italijani, ki so prišli v Bohinjsko Bistrico, kjer jih je do Potočnikovega prihoda zadržal poročnik Mencinger. »Sototenente se je z oddelkom alpinov na zahtevo Potočnika, ki je bil v spremstvu Srbov, med veselimi vzkliki narodnih straž odpeljal,« tako piše Potočnik, »s prvim vlakom skozi predor v Podbrdo nazaj.« Preko demarkacijske črte so do rapalske pogodbe med Jugoslavijo in Italijo 12. novembra 1920⁵ imeli Italijani zaseden tudi širok pas logaške občine, večino občine Sorica in Gladki vrh (Ratitovec) nad Selško dolino ter Blegoš nad Poljansko dolino. V Mojstrani in na Jesenicah so se pojavili Italijani v novembru 1918 menda res kot ogledniki, a tudi tu s sovražnimi načrti, ki so jih potem odkrito pokazali na pariški mirovni konferenci.

Odločilni boj za jeseniški trikot, to je: Komu naj pripade, ali naj ostane še pod Avstrijo ali pa naj pripade Jugoslaviji, je bil izvojevan šele na pariški mirovni konferenci od 18. januarja do konca avgusta 1919. Spisa, ki bi obravnavali samo boj za jeseniški trikot na pariški mirovni konferenci, pa še nimamo. Največ o tem boju je v spisu Boga Grafenauerja »Slovenska Koroška v diplomatski igri leta 1919«.⁶ Mnogo zadevnih zapisnikov Vrhovnega sveta pariške mirovne konference in teritorialne komisije je objavljenih v nemškem prevodu v knjigi koroškega hišnega zgodovinarja

⁵ B. Krizman, Zapisnici . . . in zbornik Slovenci v desetletju 1918—1928, Ljubljana 1928, 374—375.

⁶ B. Grafenauer, Slovenska Koroška v diplomatski igri leta 1919, zbornik Koroški plebiscit, Ljubljana 1970, 295—378.

dr. Martina Wutteja: *Kärntens Freiheitskampf*, Weimar 1943, in še v več drugih spisih; posebej v raznih angleških in francoskih zbirkah dokumentov s pariške mirovne konference je opisan boj za jeseniški trikot.

Mirovna konferenca po prvi svetovni vojni se je začela v Parizu januarja 1919. Kot datum začetka se navaja navadno 18. januar 1919, ko so se zbrani predstavniki zmagovitih velesil Francije, Anglije, Amerike, Japonske in Italije zedinili na poslovnik konference. Sebi so pridržali končno odločitev v vseh spornih zadevah, ki so jih obravnavali v takoimenovanem Vrhovnem svetu desetih, to je vladnih predsednikov teh petih zmagovitih velesil in njihovih zunanjih ministrov. Ameriko sta zastopala v tej deseterici Vrhovnega sveta Wilson Woodrow in Robert Lansing, Anglijo Lloyd George in A. Balfour, Francijo Clemenceau in Pichon, Italijo pa Vittorio Emanuele Orlando in baron Giorgio Sidney Sonnino. Od 24. marca 1919 dalje je odločal Vrhovni svet navadno tajno in brez objave sklepov, le še kot svet četvorice: Francoza Clemenceau-a, Angleža Lloyda Georgea, Amerikanka Wilsona in Italijana Orlanda. Ustanovljenih je bilo več strokovnih komisij. Najvažnejša komisija za mejna razmejitvena vprašanja Jugoslavije in Romunije z drugimi državami je bila posebna, takoimenovana teritorialna komisija, ki je po političnih, etnografskih, geografskih in gospodarskih kriterijih predlagala določene državne meje, razmejitve. Odločal je le Vrhovni svet.

Jugoslovanska delegacija na pariški mirovni konferenci se je uradno, interno, imenovala »Delegacija Srbov, Hrvatov in Slovencev na mirovni konferenci v Parizu«, od Vrhovnega sveta konference pa je bila do priznanja nove jugoslovanske države upoštevana le kot delegacija Srbije in šele od dejanskega (de facto) priznanja maja 1919 od nekaterih držav, od podpisa versejske mirovne pogodbe junija 1919 pa od vseh držav kot delegacija Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev izrečno (de jure) tudi od Italije. Kot opolnomočeni delegati, ki naj zastopajo Jugoslavijo na sejah konference in ki naj podpišejo mirovne pogodbe, so bili imenovani: Nikola Pašić kot predsednik, dr. Ante Trumbić kot zunanji minister, Milenko Vesnić kot srbski poslanik v Parizu in Slovenec dr. Ivan Žolger. Z raznimi člani izvedenci je narasla delegacija na blizu 100 članov.⁷

Prva naloga delegacije je bila predložiti mirovni konferenci natančno izdelane predloge glede bodočih mej Jugoslavije. To so storili opolnomočeni delegati pred Vrhovnim svetom ustno 18. februarja, pismeno pa je to storila delegacija v dvanajst natisnjenih uradnih spomenicah. Nasproti Italiji je predlagala oziroma zahtevala jugoslovanska mirovna delegacija staro predvojno avstrijsko-italijansko mejo, proti kateri so se Italjani uspešno sklicevali na antantna zagotovila londonske pogodbe z dne 26. aprila 1915. Z izjavo italijanskega zastopnika Vannutellija v teritorialni komisiji 2. marca 1919 se začne diplomatski boj za jeseniški trikot. Vanutelli je izjavil, da si italijanska delegacija pridrži pravico svoje mnenje o meji zahodno od Ljubelja šele pozneje povedati.⁸

Na seji 6. aprila 1919 je teritorialna komisija določila vzhodni del meje Jugoslavija-Avstrija po Karavankah do ceste Ljubljana, Tržič, Ljubelj, Celovec, do tu ob pridržkih tudi zaradi določitve meje koroškega plebiscitnega ozemlja.⁹ Zahodno od ceste Ljubljana—Tržič, Ljubelj—Celovec, glede ozemlja Savske doline med demarkacijsko črto in Karavankami od Rateč

⁷ L. Ehrlich, *Mirovna konferenca in Jugoslavija*, Mohorjevo koledar 1922.

⁸ Grafenauer, cit. *Koroški plebiscit*, 330.

⁹ M. Wutte, *Kärntens Freiheitskampf*, Weimar 1943, 426.

do Radovljice, torej glede jeseniškega trikota, meje niso bile še določene zaradi italijanskih zahtev.

Na seji četvorice 8. maja je Sonnino na opozorilo angleškega zastopnika Lloyd Georgeja, da bi bilo potrebno za pogodbo z Avstrijo določiti najprvo njene meje, pripomnil, da vprašanje avstrijsko-jugoslovanske meje interesira Italijo, ker je tu železnica, ki povezuje Trst z Dunajem; prehod z avstrijske na italijansko ozemlje naj ne bi šel preko nobenega dela Jugoslavije, torej ne preko Jesenic, dodeljenih Jugoslaviji. Na seji 9. maja je zahteval angleški zastopnik Balfour, naj v nasprotju z italijanskim stališčem izdela teritorialna komisija najprvo poročilo o etnografskih in vseh gospodarskih okoliščinah spornega ozemlja. Kakšno težo je polagala Italija na svojo zahtevo po jeseniškem trikotu, po karavanški železnici, se vidi najbolj iz tega, da je na ta Balfourov predlog izjavil Sonnino, da je Italija pripravljena popustiti Jugoslaviji pri Mariboru, če se ugotovi njeni zahtevi, da bodo Jesenice z jeseniškim trikotom dodeljene Avstriji, da proga Podrožca—Jesenice—Bohinjska Bistrica—Podbrdo torej ne bo prekinjena po tretji državi, Jugoslaviji. Balfour svojega predloga na to Sonninovo izjavo ni umaknil in teritorialna komisija je izdelala najprvo poročilo, kakor je to predlagal Balfour, že do naslednjega dne, 10. maja. Italijanski delegat v teritorialni komisiji je zahteval, naj ostane gornji del Savske doline do Radovljice pri Avstriji. Železniška linija Trbiž—Ponteba—Udine za promet med Trstom in Avstrijo ne zadostuje niti po zmogljivosti niti zaradi dolžine. Popolnoma svobodna uporaba železniške proge Gorica—Jesenice—Podrožca je za gospodarski razvoj Trsta neobhodno potrebna. Načrtovana kratka zvezna proga med Tolminom čez Predil do Trbiža še dalje časa ne more biti uresničljiva, itd.¹⁰ Francoska, angleška, ameriška in japonska delegacija so bile proti.

Na seji petih zunanjih ministrov Francije, Anglije, Amerike, Italije in Japonske, ob udeležbi članov teritorialne komisije 9. in 10. maja je Sonnino takole utemeljeval italijansko zahtevo glede jeseniškega trikota: »Italija hoče v interesu tržaškega pristanišča neprekinjeno zvezo pristanišča z Nemško Avstrijo in češko. Zato naj železniška proga ne poteka po ozemlju države, ki nima nobenega neposrednega interesa na razvoju te linije, da, mogoče ima celo nasprotni interes... Ozemlje, za katero gre, je ozek, gorat predel...«¹¹

Italijanska argumentacija je doživela ostro kritiko od vseh drugih delegacij, posebno ostro od ameriške delegacije. Wilson, ki se je na podlagi poročila vsiljene nam ameriške komisije, ki je v dneh od 28. januarja do 8. februarja 1919 potovala po Koroški, najbolj odločno zavzemal za to, da se vprašanje državne pripadnosti slovenske Koroške reši s plebiscitom in ne kar z dodelitvijo k Jugoslaviji, je v vprašanju državne pripadnosti jeseniškega trikota ostro zavračal italijanski predlog in zahtevo, da se jeseniški trikot dodeli Avstriji.

ZDA niso bile vezane na londonski pakt z dne 26. aprila 1915 in so v diplomatskem boju za jugoslovansko-italijansko državno mejo na pariški mirovni konferenci nasprotovale italijanskim imperialističnim mejnim zahtevam tudi znotraj demarkacijske črte, določene v premirju z dne 3. novembra 1918. Wilson in posebej ameriški izvedenec Johnson sta bila pri tem tudi pod vplivom Srba (Banatčana), v Ameriki bivajočega in zelo uglednega fizika in elektrotehnika Mihajla Pupina. Po informacijah, ki jih je

¹⁰ Prav tam, 434.

¹¹ Prav tam, 432—433.

imel od Pašiča, opozarja na ta vpliv Ivan Hribar v svojih spominih.¹² Dr. Matija Slavič, slovenski izvedenec v etnografski sekciji jugoslovanske delegacije na pariški mirovni konferenci, piše: »Za prekmurske meje se je trudil tudi srbski rojak Pupin, ki je bil ta čas univerzitetni profesor na univerzi Columbla kakor Johnson. Prišel je v Pariz in govoril pri Amerikancih za naše meje.«¹³ Grafenauer govori v zvezi z bojem za jugoslovansko-italijansko državno mejo o Pupinovem za Slovence blagodejnem vplivu pri ameriških izvedencih.¹⁴ A tudi angleški zunanji minister Balfour je izjavil: »Italijanski predlog nasprotuje etnografskim (narodnostnim) in geografskim ozirom, ker bi stopila Avstrija preko svoje prirodne meje (U.: to je Karavank) proti jugu.« Ameriški zunanji minister Lansing je rekel: »Jugoslovanskim prijateljem naj bi torej to ozemlje odvzeli in ga dali sovražnim Avstrijcem. Gre pa vendar za to, da ustrezemo raje zahtevam prijateljev kakor sovražniku,«¹⁵ nakar je Sonnino odvrnil, da Slovenci niso bolj prijatelji kakor Avstrijci. Dejansko so Italijani, če izvzamemo njihovo zahtevo po meji na Brennerju, obravnavali Avstrijo na pariški konferenci kot prijateljico, Slovence, Jugoslavijo, pa skozi in skozi kot sovražnico. Francoski zastopnik Tardieu je govoril na tej seji o etničnih, narodnostnih razmerah v jeseniškem trikotu, po katerih pripada jeseniški trikot Jugoslaviji.¹⁶ Iz istih razlogov so bili v začetku junija 1919 zavrjnjeni tudi italijanski predlogi glede razmejitve plebiscitnega ozemlja na Koroškem.

Ali Italijani so svoje zahteve glede jeseniškega trikota še kar naprej ponavljali. Na seji četvorice 12. in 13. maja jih je Wilson osebno zopet odločno zavrnil z besedami: »Progo s Trbižem naj dobi Italija, Jesenice Jugoslavija in Beljak Avstrija.« 14. maja je sicer vnovič obveljal predlog, da se Avstrija odreče ozemlju južno od Karavank.¹⁷ Ponovno pa so prišli Italijani s svojo zahtevo glede jeseniškega trikota na razširjeni seji četvorice, to je tudi ob udeležbi članov teritorialne komisije, 29. maja in bili od Wilsona zopet odločno, to pot v prav dramatičnih okoliščinah zavrjnjeni. Ko je namreč Orlando pripomnil, da redakcijska komisija za sestavo pogodbe z Avstrijo še ni dobila nobenega navodila o meji med Avstrijo in Italijo¹⁸ je rekel Wilson: »Kolikor se spominjam, smo se sporazumeli, da pride kot meja med Italijo in Avstrijo v poštev tista, ki je določena v londonski pogodbi... Italiji se pri Trbižu dodelijo le še nekatere občine. To je treba na karti razločno označiti.« Četvorica se je nato podala v gornje nadstropje in Wilson je razprostrl po tleh zemljevid in ga kleče pregledoval, kolikor se je nanašal na Celovec in Jesenice. Ko mu je italijanski zastopnik Venutelli zopet navajal neke gospodarske, trgovske argumente, da se karavanška proga za Jesenicami ne dodeli Jugoslaviji, ga je Wilson ostro prekinil: »Takih argumentov ne dopuščamo.¹⁹ In vendar so Italijani še na sejah 6. in 7. junija ponovili svoje zahteve in predloge glede jeseniškega trikota. Ponovno zavrjnjeni, svoje zahteve glede jeseniškega trikota na pariški mirovni konferenci v celoti niso več ponovili, delno pa še enkrat.

S tem delnim predlogom so prišli Italijani 6. avgusta 1919, in sicer v takolmenovani neformalni komisiji za rešitev italijansko-jugoslovanskega vprašanja pri najožjem Clemenceaujevem pomočniku na pariški mirovni konferenci — Tardieuju: »črta londonskega pakta naj se spremeni blizu

¹² I. Hribar, *Moji spomini*, II, Ljubljana 1928, 473—474.

¹³ Prekmurske meje v diplomaciji, zbornik Slovenska krajina, Beltinci 1935, 55.

¹⁴ Grafenauer, cit. Koroški plebiscit, 334.

¹⁵ Wutte, cit. Kärntens Freiheitskampf, 434.

¹⁶ Grafenauer, cit. Koroški plebiscit, 336.

¹⁷ Prav tam, 338.

¹⁸ Wutte, cit. Kärntens Freiheitskampf, 441.

¹⁹ Prav tam, 442.

jeseniškega križišča tako, da bo omogočena zgraditev proge, ki bi šla po italijanskem ozemlju direktno od Trsta do Beljaka.« Po priloženem zemljevidu je predlog zajemal tele občine, kraje: Kranjsko goro, Dovje, Gorje, Bled, Ribno, Bohinjsko Srednjo vas, Bohinjsko Bistrico s skupaj 754 km² in 14.362 prebivalci.²⁰ Ni jasno, kako so si Italijani vse to pravzaprav zamislili. Sicer pa so Francozi, Angleži in Američani predlog takoj odločno zavrnilli.

Šele konec avgusta 1919, ko je dobila natančna jamstva za uporabo karavanške železnice, je Italija izrečno umaknila vse ozemeljske zahteve glede jeseniškega trikota²¹ in s tem omogočila začrtanje jugoslovansko-avstrijske meje in podpis avstrijske državne pogodbe 10. septembra 1919.

Zusammenfassung

DAS DREIECK VON JESENICE

Mit dem Londoner Abkommen vom 26. April 1915 hat Italien für die übernommene Verpflichtung, in einem Monat nach Unterzeichnung dieses Vertrags auf der Seite der Entente in den Krieg zu treten, von England, Frankreich und dem zaristischen Rußland die Versicherung erhalten, daß es von Österreich-Ungarn auch einen großen Teil des slowenischen Gebiets bekommen würde und zwar bis zu der Linie: Karnische Alpen, Talkessel von Trbiž, Wasserscheide der Julischen Alpen, Gebirgspäß Predil, Mangart, Triglav, Podbrdo—Podlanišče (Podlasnica) und Idrija, Javornik—Nanos, Snežnik; das Wassergebiet der Save mit ihren Zuflüssen sollte außerhalb von Italien bleiben. Diese Linie war dann auch im zwischen dem Armeekommando Italiens und Österreich-Ungarns am 3. November 1918 abgeschlossenen Friedensvertrag als diejenige Demarkationslinie bestimmt, bis zu der die Besetzung durch die italienische Armee reichen sollte.

Die italienische Armee drang überall über diese Demarkationslinie vor. Nur wo sie auf einen entschlossenen bewaffneten Widerstand stieß, zog sie sich bis zu der Demarkationslinie zurück. Bei Postojna war sie auf keinen solchen Widerstand gestoßen, deswegen besetzte sie die Stadt und wich auch nicht daraus, trotz heftiger Proteste des Hauptmanns Štefin, des Beauftragten der slowenischen Regierung für die Nationalverteidigung. Im weiteren Vordringen gegen Ljubljana wurde die italienische Armee am 14. November aufgehalten von einer Abteilung des 26. Infanterieregiments, das in Ljubljana aus Serben, ehemaligen österreichischen Kriegsgefangenen, zusammengesetzt worden war.

In dem sogenannten »Dreieck von Jesenice«, dem Gebiet des oberen Save-Tals von Rateče bis Radovljica, wurde die italienische Armee durch den bewaffneten Widerstand zurückgeworfen, an dem nicht nur die einheimische Bevölkerung, sondern auch ein paar Dutzend Serben, ehemalige österreichische Kriegsgefangenen teilnahmen, und zwar unter dem Kommando von slowenischen Reserveoffizieren, vor allem von Karel Šefman, Mencinger und dem Befehlshaber der Gendarmerie in Radovljica, dem Hauptmann Vinko Potočnik. Auf der Pariser Friedenskonferenz hat Italien von März bis Ende August 1919 auf der Forderung bestanden, daß das Gebiet der Karawankeneisenbahn mit Jesenice und Bohinjska Bistrica als der Eisenbahn, die Triest mit Wien verbindet, in keinem Fall Jugoslawien zufallen dürfe, es solle unter Österreich bleiben. Mit dieser Forderung stieß es bei Frankreich und England auf Widerstand, besonders stark bei Wilson, der sonst in der Frage der Abgrenzung in Kärnten gegen Jugoslawien war. Nachdem seine Forderung wiederholt zurückgewiesen wurde, stellte Italien am 6. August 1919 eine neue Forderung: es verlangte, nicht für Österreich, sondern für sich, ein Gebiet, das den Bau einer Eisenbahnlinie ermöglichen würde, die auf italienischem Gebiet von Triest bis Villach verlaufen sollte, d. h. Kranjska gora, Dovje, Gorje, Bled, Ribno, Srednja vas bei Bohinj und Bohinjska Bistrica, insgesamt 754 km² mit 14.362 Einwohnern. Als auch dies abgelehnt wurde, hat Italien erst Ende August gegen ausdrückliche Gewährleistung der Benutzung der Karawankeneisenbahn alle seine Gebietsforderungen im Dreieck von Jesenice zurückgezogen.

²⁰ Grafenauer, cit. Koroški plebiscit, 363.

²¹ Prav tam, 363—364.

KRONIKA

Časopis za slovensko krajevno zgodovino

Sekcija za krajevno zgodovino Zgodovinskega društva za Slovenijo že osemindvajseto leto izdaja svoje glasilo — »Kroniko«. Revija je ilustrirana in poleg poljudno-znanstvenih prispevkov iz slovenske krajevne zgodovine pogosto objavlja tudi razprave in članke, ki po svoji problematiki presegajo ozke lokalne okvire. »Kronika« ima namen popularizirati zgodovino in zato poroča o delu zgodovinskih ustanov in objavlja ocene novih knjig, pomembnih za slovensko zgodovinopisje.

»Kroniko« je moč naročiti na sedežu njenega uredništva in uprave v Ljubljani, Mestni trg 27/III. Letna naročnina za tri številke znaša 160 dinarjev, posamezna številka velja 60 dinarjev.

Po izredno ugodnih cenah so na razpolago tudi večinoma vsi starejši letniki revije: od 6/1958 do 23/1975 po 50 din, letnika 24/1976 in 25/1977 po 75 din.

V seriji »Knjižnica Kronike« so doslej izšle naslednje publikacije:

- Milko Kos, SREDNJEVEŠKA LJUBLJANA, topografski opis mesta in okolice (1955), 96 strani. Cena: 20 dinarjev;
- Igor Vrišer, RAZVOJ PREBIVALSTVA NA OBMOČJU LJUBLJANE (1956), 72 strani. Cena: 20 dinarjev;
- Vlado Valenčič, SLADKORNA INDUSTRIJA V LJUBLJANI (1957), 68 strani. Cena: 20 dinarjev;
- Sergij Vilfan — Josip Černivec, ZGODOVINA LJUBLJANSKE ME-STNE HIŠE (1958), 128 strani. Cena: 20 dinarjev;
- Peter Vodopivec, LUKA KNAFELJ IN ŠTIPENDISTI NJEGOVE USTANOVE (1971), 104 strani. Cena: 30 dinarjev.

ČASOPIS ZA ZGODOVINO IN NARODOPISJE

Revija z najdaljšo tradicijo med slovensko zgodovinsko periodiko (v letu 1980 izide že njen 51. letnik) objavlja prispevke, ki niso zanimivi le za bralce iz severovzhodne Slovenije, saj posegajo tudi v širši okvir slovenske zgodovine.

ČZN izdaja Zgodovinsko društvo v Mariboru s sodelovanjem mariborske univerze. Naročiti ga je moč pri Založbi Obzorja, YU-62001 Maribor, Partizanska 5.